

Džoana Pitman

RAFAELOVIM
TRAGOM

Preveo sa engleskog
Goran Erdei

Mono & Manjana
2006.

Naslov originala
The Raphael Trail
Copyright © Joanna Pitman 2006

Izdavač
Mono & Manjana

Za izdavača
Miroslav Josipović
Nenad Atanasković

Urednik
Tatjana Bižić

Prevod
Goran Erdei

Lektura
Milica Lazarević

Korice
Ateneum

Tehnički urednik
Nenad Đuričić

Štampa
Intergraf MM, Beograd

Tiraž
1.500

ISBN 86-7804-073-4

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.111-94
75.071.1:929 Rafael

PITMAN, Džoana
Rafaelovim tragom / Džoana Pitman ;
preveo sa engleskog Goran Erdei. - Beograd :
Mono & Manjana, 2006 (Beograd : Intergraf MM). - 240 str. : 21 cm

Prevod dela: The Raphael Trail / Joanna Pitman. - Tiraž 1.500.

ISBN 86-7804-073-4

a) Rafael (1483 - 1520) - U literaturi
COBISS.SR-ID 134987788

Posvećeno Džajlsu

PRIZNANJA

Radeći na ovoj knjizi naišla sam na izuzetnu susretljivost stručnjaka koji se bave umetnošću i istorijom. Zahvalnost dugujem mnogo većem broju ljudi nego što mogu da nabrojim, ali posebno želim da zahvalim Kerol Plazoti, Edvardu Čejniju, Džun Ozborn, Džeriju Brotonu, Džeraldini Norman, Ketrin Filips, Mihailu Pjetrovskom, Eleni Solomaki, Dejvidu Kanadinu – kome sam zahvalna na celoj priči o Melon, Dejvidu Braunu, Nikolasu Peniju, Grečen Heršauer, Sari Fišer, En Holpern, Ediju Vajsleru i Bernisi Dejvison. Disertacija Kordelije Hatori o Pjeru Krozau bila mi je neprocenjivo vredna, a isto tako i delo *Ermitaž* Džeraldine Norman.

Ova knjiga nikada ne bi ugledala svetlost dana da nije bilo pomoći i ohrabrenja mog zastupnika Bila Hamiltona i mog izdavača Hane Makdonald. Posebno bih želela da zahvalim profesoru Dejvidu Kaningamu i njegovom timu u bolnici Rojal Marsden, kao i porodici i prijateljima na podršci koju su nam pružili za vreme Džajlsove borbe s rakom. Zahvalna sam i Ruti Proktor, a posebnu ljubav dugujem našim kćerkama Alis, Emi i Lusi. Na kraju, zahvaljujem Džajlsu na nadahnuću i njegovoj ogromnoj hrabrosti. Ova knjiga je s puno ljubavi posvećena njemu.

1.

Jednog zanosnog prolećnog dana 1506. izuzetnog mladog italijanskog slikara po imenu Rafaelo Santi pozvali su u veličanstvenu vojvodsku palatu u njegovom rodnom Urbinu. Tamo će, u prisustvu izveštačenih dvorana, primiti od vojvode Gvidobalda porudžbinu koja će mu promeniti život. Rafaelu su bile tek dvadeset tri godine, živeo je samo zato da se istakne kao umetnik i bio je gladan priznanja i slave. Iza njega su se protezale godine tegobnog šegrtovanja: otkako je stasao dovoljno da drži četkicu, Rafaelo se posvetio umetnosti i postepeno usmeravao svoju prerano dozrelu darovitost ka mogućnostima uzvišenijeg stvaralaštva. Ali sada su se pred njim poput ogromne zlaćane zastave razvijali čast, slava i besmrtni ugled.

Autoportret koji je naslikao nedugo pre toga prikazuje bledeg mladića krotkog lika, sedefaste kože zasenčene tamnim ovlaženim uvojcima, na usnama nežnim kao devojčake samo najlakši mašak brčića. Ali ta isprazna lepota portreta je izmišljena. Ona ne pokazuje ništa od izvanredne snage i odlučnosti Rafaelovih slika, ni nagoveštaj onog umešnog manipulisanja moćnim pokroviteljima i plaćeničkog karijerizma koji je u njemu bez sumnje bio razvijen već u ovom stadijumu. Rafaelo je širio

oko sebe snažan zadah častoljubivosti; znao je da će dospeti daleko, možda i do samog vrhunca svoje profesije. Ali čak ni on, ni u svojim najslavohleprijim trenucima, nije mogao ni da zamisli da je prispeo na samu ivicu umetničke zrelosti koja će ga uzdići do smrtnog boga italijanske renesanse. U narednih petsto godina njegovo ime će biti proslavljeno širom sveta.

U palatu su ga pustili kroz isklesanu kamenu kapiju. Sprovela ga je pratnja vitezova pod oklopima, zveckajući gvožđurijom dok su prolazili dvorištem s prekrasnim stubovima, uz kameno stepenište, pa kroz niz zasvođenih hodnika, dvorana i odaja. Dopratali su ga pored plemića i poslanika, koji su ukočeno čekali u stavu krute zvaničnosti, do samog sedišta moći. Konačno je stajao pred Gvidobaldom Montefeltrom, vojvodom od Urbina i vladarem jednog od najmoćnijih dvorova u Italiji.

Vojvoda je o Rafaelu imao visoko mišljenje i ovog je izvrsnog mladog slikara izabrao s velikom brižljivošću. Tog prolećnog jutra, uz muziku pera koja su na pergamentu zbrajala dukate, vojvoda je od Rafaela naručio da mu naslika svetog Đorđa i zmaja. Presudno je, objasnio je Gvidobaldo, da mu to bude najbolje delo koje je dotad naslikao. Taj dragulj među slikama, taj portret velikog, romantičnog, plemenitog junaka biće poslat u Englesku kao dar kralju Henriju VII.

***

Pet stotina godina kasnije, opčinjena neobičnom životnom pričom ove slike koju je Rafael naslikao za vojvodu od Urbina, stajala sam na istom tremu posmatrajući veličanstveno pročelje vojvodske palate. Ova slika, njeno putešestvije i ljudi koji su je želeli budili su u meni znatiželju još otkako sam pre nekoliko godina saznala osnovne detalje njene priče. Čitavih pola milenijuma, na prostoru koji je obuhvatao gotovo polovinu sveta, brojni vladari i bogati ljudi davali su jedni za drugima sve od sebe ne bi li posedovali ovaj dragulj. Nekoliko njih je prokrcilo sebi put do vlasti služeći se opakim sredstvima. Većina je na nepošten način stekla mnogo novca i velike bankovne račune. Svi su bili pohlepni zaljubljenici u umetnost, opsednuti glamurom i uticajem koji ona nosi sa sobom. Ali ko su bili ti ljudi i zašto su tako žarko želeli Rafaelovu sliku?

Ovu sliku sam prvi put videla pre mnogo godina, tamo gde se danas nalazi, u prostoriji posvećenoj Rafaelu u Nacionalnoj galeriji u Vašingtonu. Netremice je posmatrajući nisam ni slutila kakvim je značajnim događajima bila svedok, koliko je opasnosti preživela, strasti izazvala i tajni nosila sa sobom. Narednih godina neprestano mi je bila pred očima. Ovo izvrsno umetničko delo i mene je začaralo svojim činima. Iako ne mogu da je imam, otkako sam dozanela ponešto o njevoj povesti, zaposela me je potreba da se bavim ovom tajnom, da pratim njen put i otkrijem šta se krije iza estetske privlačnosti ovog remek-dela.

Premda Urbino više nije mesto pokroviteljstva i moći kakvo je bilo u šesnaestom veku, njegova velelepna arhitektonska zdanja još postoje, neznatno izmenjena. Još se širom njegovih trgova i duž opasno strmih okolnih ulica čuje cika i razdraganost uskomešanog mnoštva ljudi. Ako biste danas otišli tamo, još biste mogli osetiti duh mesta gde je ova slika ugledala svetlost dana. Možda biste krajičkom oka i spazili otisak stopala neke utvare.

Tamo sam boravila u jesen, kada duvaju nemilosrdno hladni vetrovi od kojih su mi brideli obrazi dok sam se muvala okolo pokušavajući da zamislim Rafaelov prijem. Trg je vrveo od desetina užurbanih studenata s dugim pletenim šalovima i torbama punim knjiga. Zastajkivali bi tu i tamo u grupicama dogovarajući se nešto pre no što bi nestali u kafeima da popiju kafu i ljubakaju se. Turisti su lagano šetali po neravnoj kaldrmi, glave zaronjene u prospekte, verovatno nesvesni da ih iz daljine merkaju džeparoši. Svugde unaokolo nalaze se radnje i kiosci s jeftinom robom, a njihovi vlasnici, neumorne šaljivdžije, potomci su raznoraznih trgovaca iz drevnih vremena čiji je cilj bio da utrape robu. Šetajući okolo pokušavala sam da udahnem život zamišljenim slikama prošlosti sa svim njihovim uzbudljivim i nedokučivim pojedinostima.

***

Rafaelo je bio veoma zreo za svoje godine i sigurno mu je teško polazilo za rukom da prikrije oduševljenje kada je saznao kakva ga porudžbina očekuje. Jedan od najuticajnijih i najprosvetljenijih dvorova u Italiji po-

zvalo ga je da naslika veoma simboličnu sliku za engleskog kralja. Treba da bude lepa. Treba da prenese važnu poruku i da zrači čudnovatom silom. Rafael tada nije bio svestan da će ga njena mnogostrana privlačnost odvesti na put kroz bajkovite svetove o kojima do tada nije ni sanjao.

Za nekoga tako mladog ovakav zahtev bio je gotovo nezamisliv. Kako je ova mladost, tek odmakla od dečastva, mogla dobiti tako prestižan zadatak? Odgovor se krije u tome što Rafaelo nije bio običan dvadesettrogodišnjak. Gvidobaldo je znao za priču o njegovom razvoju kao slikara; tu priču vredi ispričati jer ona mnogo govori o Rafaelovim neukrotivim težnjama, koje će svom silinom biti utkane u ovu malu ali sjajnu sliku što će svojom lepotom zapanjiti svet.

Bilo je dobro poznato da je Rafaelo neverovatnom brzinom sazeo kao slikar. Njegovo ime već se pročuilo u tom području jer je za bogate mušterije iz Firence naslikao mnogo Madona s detetom. Zahvaljujući tim malim i izuzetno prefinjenim slikama čulo se za Rafaela kao za zvezdu u usponu. Ali trag je ostavio i brojnim većim, narativnim slikama. Jedna od njih bila je *Venčanje Bogorodice*, koju je za crkvu u San Frančesku naručila porodica Albicini, najuglednija porodica u obližnjem Čita di Kastelu. S obzirom na to da ju je uradio slikar koji je imao svega dvadeset godina, ova slika, koja se sada nalazi u muzeju Brera u Milanu, urađena je sa izuzetnim samopouzdanjem. Snaga njene naracije, prefinjeni izgled i umetnička konstrukcija, njena gracioznost, proneli su Rafaelovo ime sve do ušiju najmoćnijih ljudi u zemlji.

Rafaelu je slikanje oduvek bilo u krvi. Rođen je 1483. kao jedino preživelo dete Mađe Karle Santi, kćerke jednog trgovca, i Đovanija Santija, obrazovanog pesnika i nižeg dvorskog službenika u Urbinu, koji se u poznijem dobu počeo baviti slikanjem, svega nekoliko godina pre Rafaelovog rođenja. Rafaelo je doslovno odrastao u očevom ateljeu, provodeći dane u maloj, zagušljivoj radionici odmah do porodične kuće, na čijim su zidovima visili crteži, a po podu bio razbacan pribor, slike svetaca i još nezavršena religiozna dela.

Ako biste danas otišli tamo, zatekli biste neznatno izmenjenu malu Rafaelovu kuću, ali u njoj je sada muzej, ona je turistička atrakcija, hlad-

na i beživotna, što je tako uobičajeno za kuće pretvorene u muzeje. U njoj se nalaze reprodukcije Rafaelovih slika i nešto nameštaja iz tog perioda. Ali iza kuće, u malom senovitom dvorištu, još postoji bunar iz kog je ovaj dečak pomagao roditeljima da izvlače vodu i izlizana kamena ploča sa udubljenjem, koja je služila za pravljenje boja. Dotakla sam njenu glatku površinu zamišljajući dečacića kako tu priprema ocu boje i uopšte ne sluti koliko će njegovo ime biti poštovano pet stotina godina kasnije. Odmah pored kuće je atelje, koji je sada galerija; ona se i dalje sastoji od nekoliko prostorija, kao u Rafaelovo vreme. Tumarala sam okolo pokušavajući da ne gledam u gizdave akrilne pejzaže izložene na prodaju. Mesto je vrvelo od turista: Amerikanaca, Francuza, Nemaca i ponekog Italijana, koji su se cenkali oko umetničkih dela izloženih u Rafaelovom ateljeu. Poluzatvorenih očiju mogli biste zamisliti živahnog dečkića kako se muva okolo, među šegrtima zaposlenim kod njegovog oca.

Rafaelo je pažljivo posmatrao zbivanja oko sebe dok je pomagao u mešanju boja i prljao se praveći sopstvene skice i slike. Nesumnjivo je veoma rano pokazao talenat, jer je malo posle Đovanijeve smrti 1494. godine jedanaestogodišnji Rafaelo poslat u Peruđu da bude šegrt u ateljeu Pjetra Peruđina, najpoznatijeg i najplodnijeg slikara u centralnoj Italiji.

Dostignuća u oslikavanju Sikstinske kapele osamdesetih godina petnaestog veka donela su Peruđinu mnoge velike narudžbine u Toskani i Umbriji, zahvaljujući čemu je postao čuven kao slikar fresaka. Dvedesetih godina istog veka često je putovao između Firence i Peruđe i neprestano je dobijao nove porudžbine. Da bi posvršavao tolike poslove, osnovao je veliku radionicu čiji je zadatak bio da s potpunom verodostojnošću reprodukuje stil svoga majstora, koji je često odsustvovao.

Pristigavši s malo iskustva i samo s preporukom saradnika svog preminulog oca, Rafaelo je poslušno obavljao sve niže poslove u Peruđinovom ateljeu, u kom je bilo kao u košnici. U početku je spravljao boje i pripremao platno za slikanje, a kasnije je bojio pozadine i sam dovršavao neke delove slika. U ateljeu je po ceo dan sve kipelo od